

توزیع درآمد بین خانوارهای شهری و روستایی

خلیل حیدری، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

مهر

برای فهمیدن این که اقتصاد خانوار یک جامعه سلامت است یا نه صرف دانستن میزان درآمدی که به هر نفر می رسد در آن کشور کافی نیست. بلکه باید بدانیم چه تعداد از خانوارها فقیر هستند و درآمد بین افراد یا خانوارها چگونه توزیع شده است. بر این اساس در اقتصاد عده ای از اندیشمندان معتقدند که دسترسی فرد به درآمد و ثروت به وی آزادی عمل می دهد و عده ای معتقدند ثروت و درآمد مسئولیت فرد را در قبال دیگر اعضای جامعه افزایش می دهد. گروه دیگر معتقدند دسترسی به ثروت و اموال بیشتر امکان استثمار افراد محروم را فراهم می سازد. بعضی از دانشمندان همچون رالز (۱۹۷۱) معتقدند که دسترسی افراد به ثروت و اموال بیشتر و بهره برداری از این امکانات در صورتی مجاز است که به افزایش رفاه گروه های کم درآمد جامعه منجر شود. این عقاید متفاوت متأثر از مبنای فلسفی و ارزش های اخلاقی متفاوت و نگاه متفاوت به مقوله درآمد، ثروت، اموال و نحوه توزیع آن می باشد. صرف نظر از مباحث فلسفی و اخلاقی پیرامون توزیع درآمد و ثروت اقتصاددانان، علاقمند به اندازه گیری نحوه توزیع درآمد و ثروت جوامع می باشند. این علاقه ناشی از تاثیر نحوه توزیع درآمد بر مقولات مختلف اقتصادی است. برای مثال بسیاری از اقتصاددانان در نظریات توسعه اقتصادی نقش ویژه ای را برای توزیع درآمد و تاثیرگذاری آن بر روند رشد و توسعه اقتصادی قائل هستند. البته دیدگاه آن ها راجع به نقش توزیع درآمد در فرایند توسعه متفاوت است. برای مثال اقتصاد دانان کلاسیک و نئوکلاسیک معتقدند توزیع غیریکنواخت درآمد می تواند اثر مثبت بر فرایند رشد داشته باشد و برعکس عده ای دیگر مانند میردال و سن معتقدند رشد اقتصادی مستلزم بهبود در توزیع درآمد می باشد و در واقع کاهش نابرابری را ضروری می دانند. از سوی دیگر شکل توزیع درآمد در یک جامعه می تواند تاثیر مستقیمی بر سلامت اجتماعی داشته باشد. همچنین در طراحی انواع سیاست های اقتصادی به نحوه توزیع درآمد جامعه توجه می شود زیرا عدم توجه به این مقوله اساسی ممکن است در عمل منجر به شکست سیاست های اقتصادی گردد.

در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به منظور تحقق اهداف ارتقای امنیت انسانی و بهبود کیفیت زندگی و فراهم آوردن بستر مناسب برای تحقق رشد سریع اقتصادی، به طور جدی بر کاهش فقر و جلوگیری از تداوم آن، تاکید شده است. برای نیل به اهداف مذکور، بر اساس

ماده ۱۵۵ قانون برنامه چهارم توسعه کشور، تهیه سند فرابخشی "کاهش فقر و هدفمند کردن یارانه ها" بر عهده وزارت رفاه و تامین اجتماعی قرار گرفت تا با همکاری وزارتخانه‌های بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، کار و امور اجتماعی، مسکن و شهرسازی، کشور، امور اقتصادی و دارایی، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، بازرگانی و سازمان‌های مدیریت و برنامه ریزی، بهزیستی، تامین اجتماعی، سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولید کنندگان و کمیته امداد امام خمینی (ره)، بانک مرکزی و بنیاد شهید و امور ایثارگران^۱ آن را تدوین نماید. در این راستا، در سند مذکور اقدامات مختلفی از جمله اختصاص اعتبارات افزایشی برای سال‌های مختلف برنامه تدارک دیده شده بود. برای مثال حجم این اعتبارات در سال ۱۳۸۵ حدود ۷۴ هزار میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۸۸ به حدود ۱۸۳ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در آبان سال ۱۳۸۹ نیز قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به اجراء درآمد. تاثیر این اقدامات بر کاهش نابرابری در جامعه شهری و روستایی به زبان آمار به صورت زیر بوده است.

نتایج حاصل دلالت بر آن دارد که طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ همگی شاخص‌های اندازه‌گیری نابرابری مانند دامنه تغییرات نسبی، انحراف از میانگین نسبی، شاخص نابرابری میانگین‌ها، ضریب تغییرات، واریانس و انحراف معیار لگاریتم درآمدها، ضریب جینی، شاخص تایل و کاکوانی کاهش داشته‌اند که گواهی بر بهبود توزیع درآمد در این سال‌ها بین خانوارهای شهری و روستایی دارد. برای مثال شاخص ضریب جینی که هر چه به صفر نزدیکتر شود دلالت بر بهتر شدن وضعیت توزیع درآمد در بین خانوارهای شهری دارد از ۰/۴۱۸ در سال ۱۳۸۳ به ۰/۴۰۱ در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است. همچنین نتایج حاصل دلالت بر آن دارد که همگی شاخص‌های نابرابری برای جامعه روستایی کاهش داشته‌اند که گواهی بر بهبود توزیع درآمد در این سال‌ها بین خانوارهای روستایی دارد. برای مثال شاخص ضریب جینی بین خانوارهای روستایی از ۰/۴۰۷ در سال ۱۳۸۳ به ۰/۳۹۴ در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است. نکته حایز اهمیت در مقایسه جامعه شهری و روستایی آن است که در طی تمامی سال‌ها و برای کلیه شاخص‌ها سطح نابرابری در جوامع شهری بیشتر از جوامع روستایی است.

^۱ عنوان برخی از وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها به دلیل ادغام تغییر کرده است.